

UDK:37091.12:005.9630

**KINO DISKURSINING KORPUSGA ASOSLANGAN PRAGMATIK TAHLILI:
NAZARIYA VA AMALIYOT****Mallayeva Ozoda Baxramovna,**

IIV Akademiyasi O'zbek tili va xorijiy tillar kafedrasida dotsenti, p.f.b.f.d(PhD)

E-mail: ozodamallayeva201@gmail.comDOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18932894>

Annotatsiya. Mazkur maqolada, kino diskursining mohiyati va uning madaniyat bilan bog'lanishini ko'rib chiqamiz. Shuningdek, korpusga asoslangan tahlil usullari va pragmatik tahlilning ahamiyatini o'rganamiz. Ushbu yo'nalishlar orqali kino diskursining murakkabligi va uning jamiyatdagi o'rni haqida kengroq tasavvurga ega bo'lamiz. Kino diskursining tahlili nafaqat badiiy asarlarni, balki ularning ijtimoiy va madaniy kontekstlarini ham yoritishga imkon beradi, bu esa kino san'atiga bo'lgan e'tiborimizni yanada oshiradi.

Kalit so'zlar: Kino diskursi, madaniyat, korpus tahlili, pragmatik yondashuv, dialektika, tahlil, visual, estetik

Аннотация. В данной статье мы рассмотрим сущность кинодискурса и его связь с культурой. Мы также изучим методы корпусного анализа и важность прагматического анализа. Благодаря этим направлениям мы получим более широкое понимание сложности кинодискурса и его роли в обществе. Анализ кинодискурса позволяет нам пролить свет не только на произведения искусства, но и на их социальный и культурный контекст, что еще больше расширяет наше понимание киноискусства.

Ключевые слова: кинодискурс, культура, корпусный анализ, прагматический подход, диалектика, анализ, визуальный, эстетический

Annotation. In this article, we will consider the essence of film discourse and its connection with culture. We will also study the methods of corpus-based analysis and the importance of pragmatic analysis. Through these directions, we will gain a broader understanding of the complexity of film discourse and its role in society. The analysis of film discourse allows us to shed light not only on works of art, but also on their social and cultural contexts, which further enhances our understanding of film art.

Keywords: Film discourse, culture, corpus analysis, pragmatic approach, dialectics, analysis, visual, aesthetic

Kirish. Kino san'ati, zamonaviy madaniyatning ajralmas qismi sifatida, insoniyat hayotidagi muhim voqealarni, fikrlarni va hissiyotlarni aks ettirishda o'ziga xos rol o'ynaydi. Har bir film, o'ziga xos kino diskursi orqali, tomoshabinlarga chuqur ma'no va tajriba taqdim etadi. Kino diskursi, kino asaridagi nutq, belgilar va kontekstlarni o'z ichiga olgan murakkab tizim bo'lib, u orqali mualliflar o'z fikrlarini va g'oyalarini ifodalaydilar. Shu munosabat bilan, kino diskursining tahlili, nafaqat badiiy asarlarni o'rganishda, balki madaniyat va jamiyatni tushunishda ham muhim ahamiyatga ega. Kino diskursining korpusga asoslangan pragmatik tahlilini o'rganish orqali, kino asarlarining chuqur ma'nosini anglash va ularning ijtimoiy muhokamalardagi o'rnini baholashga qaratilgan. Bunda, kino va madaniyatning o'zaro aloqasi, korpus tahlilining metodologiyasi va pragmatik yondashuvlar haqida batafsil ma'lumot beriladi.[5] Shunday qilib, ushbu

tadqiqot kino diskursining tahlili orqali, tomoshabinlarni faqat ko'ngilochar tajriba bilan emas, balki chuqur madaniy va ijtimoiy tafakkur bilan ham boyitishga intiladi.

Adabiyotlar tahlili. Kino diskursi, asosan, kino san'atining til va muloqot elementlarini o'z ichiga olgan murakkab va ko'p qatlamli tushunchadir. Kino diskursining ta'rifi, kino va madaniyat o'rtasidagi bog'lanish, hamda kino diskursining asosiy elementlari batafsil ko'rib chiqiladi. Kino diskursi — bu kino asarlarida ifodalangan g'oyalar, xulq-atvor, ijtimoiy muammolar va madaniy qadriyatlar konteksti bo'lib, u ko'pincha dialoglar, obrazlar, sahnalar va boshqa teatr elementlari orqali namoyon bo'ladi.[2] Kino diskursi, shuningdek, muayyan bir madaniyatning qiyofasini aks ettiradi va tomoshabinlarga biror fikr yoki hissiyotni yetkazish maqsadida yaratiladi. Ushbu diskurs, kino san'atining o'ziga xos tilini va uslubini belgilab beradigan ko'plab omillarni o'z ichiga oladi.

Kino, madaniyatning bir qismi sifatida, ijtimoiy va madaniy jarayonlarni aks ettiruvchi kuchli vosita hisoblanadi. U, nafaqat san'at shakli, balki bir vaqtning o'zida axborot tarqatish va g'oya almashtirish platformasi sifatida ham xizmat qiladi.[1] Kino diskursi, madaniyat, an'analar, qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlar o'rtasidagi murakkab aloqalarni ochib beradi. Bu bog'lanish, kino orqali tomoshabinlarga ko'rsatiladigan ma'lumot va hissiyotlar orqali amalga oshadi. Shuning uchun, kino diskursini o'rganish, uning madaniy kontekstini tushunish uchun juda muhimdir.

Tadqiqot metodologiyasi. Kino diskursining asosiy elementlari quyidagilardan iborat:

1. **Ssenariy:** Kino asarining asosiy hikoyasi va uning rivojlanishi. Ssenariy, tomoshabinlarga qanday ma'lumot yetkazilishi va qaysi hissiyotlarni uyg'otilishi haqida ko'rsatma beradi.
2. **Dialektika:** Kino diskursi ko'pincha dialoglar orqali rivojlanadi. Ushbu dialoglar, qahramonlar o'rtasidagi muloqotni va sifatli munosabatlarni aks ettiradi.
3. **Vizual estetik:** Kino asaridagi tasvirlar, ranglar, kompozitsiya va boshqa vizual elementlar, tomoshabinning xayolida muayyan tasvirlar va hissiyotlarni uyg'otadi.
4. **Sahna va montaj:** Sahna tuzilishi va montaj jarayoni, kino diskursining ritmini va tempini belgilaydi. Ular tomoshabinning diqqatini jalb qilish uchun juda muhimdir.
5. **Musiq va tovush:** Kino diskursi musiqiy va tovushli elementlar orqali kuchaytiriladi, bu esa tomoshabinning hissiy tajribasini yanada boyitadi.

Ushbu elementlarni o'z ichiga olgan kino diskursi, tomoshabinlarga o'ziga xos bir tajriba taqdim etadi va ularni kino orqali ko'rsatilayotgan voqealar va g'oyalar bilan bog'laydi. Shunday qilib, kino diskursining mohiyatini tushunish, uning ijodiy jarayonini va ijtimoiy ahamiyatini to'liq anglash uchun zaruriydir.[3] Korpusga asoslangan tahlil usullari, zamonaviy lingvistika va madaniyatshunoslikda muhim o'rin tutadi. Ular tilni va uning kontekstdagi ishlatilishini chuqur o'rganishga yordam beradi. Ushbu bo'limda biz korpus tahlilining asoslarini, foydalaniladigan vositalarni va kino diskursini o'rganishda

korpusning ahamiyatini ko'rib chiqiladi. Korpus tahlili, til materiallarini, asosan yozuvlar va nutq namunalari to'plangan ma'lumotlar bazasi sifatida, o'rganishga asoslangan usuldir. Bu tahlil usuli, tilni tasniflash va tahlil qilishda statistik metodlardan foydalanadi. Korpus tahlili yordamida tilning o'ziga xos xususiyatlarini, so'zlar va iboralar orasidagi bog'lanishlarni, shuningdek, tilning muloqot jarayonidagi roli va kontekstni aniqlash mumkin. Kino diskursini o'rganishda korpus tahlili, filmlar orasidagi o'zaro bog'lanishlarni va madaniyatdagi o'zgarishlarni o'rganish imkonini beradi. Korpus tahlilida turli xil vositalar va dasturlar qo'llaniladi. Eng mashhur vositalardan biri, korpusni tahlil qilish uchun mo'ljallangan dasturlar bo'lib, ular foydalanuvchilarga matnlarni qidirish, analiz qilish va natijalarni vizual ko'rinishda taqdim etish imkonini beradi. Misol uchun, AntConc, WordSmith va Sketch Engine kabi dasturlar, korpusdagi so'zlar va iboralarning tez-tez uchraydigan joylarini aniqlash va ularning kontekstdagi ishlatilishini tahlil qilishda keng qo'llaniladi.[4] Bu vositalar yordamida, kino diskursidagi o'ziga xos xususiyatlar va tematikalarni aniqlash osonlashadi. Kino diskursini korpusga asoslangan tahlil usullaridan foydalangan holda o'rganish, muayyan filmlardagi dialoglar, sahnalar va kontekstlarni chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Korpusda to'plangan ma'lumotlar orqali, kino diskursining qanday qilib madaniyat va ijtimoiy kontekst bilan bog'liqligini aniqlash mumkin. Masalan, filmlarda qaysi mavzular ko'proq ko'tarilayotganini, qanday til vositalari ishlatilayotganini va bu vositalarning madaniy kontekstdagi ahamiyatini o'rganish mumkin. Bunday tahlillar, kino san'atining ijtimoiy va madaniy jarayonlardagi o'rnini yanada yaxshiroq tushunishga yordam beradi va kino diskursining qanday evolyutsiyaga ega ekanligini ko'rsatadi.[2]

Korpusga asoslangan tahlil usullari, kino diskursini o'rganishda muhim bir vosita bo'lib, til va madaniyat o'rtasidagi murakkab bog'lanishlarni aniqlashga yordam beradi. Bu usullar, kino san'atining madaniy kontekstdagi ahamiyatini ochib berishda va tahlil qilishda yangi imkoniyatlar yaratadi.

Tahlil va natijalar. Pragmatik tahlil, tilshunoslik sohasida, kommunikatsiya jarayonida tilning kontekstual va ma'no jihatlarini o'rganishga qaratilgan yondashuvdir. Bu tahlil usuli, muloqotda ifodalangan ma'nolarni va ularning almashinuvida muhim rol o'ynaydigan kontekstual omillarni o'rganadi. Pragmatika, tilning qanday ishlatilishini, uning ma'no va aloqa jarayonlarida qanday rol o'ynashini aniqlashga yordam beradi. Kino diskursida, bu tahlil usuli filmda ifodalangan ijtimoiy, madaniy va psixologik qatlamlarni kashf etishga imkon yaratadi. Kino diskursida pragmatik tahlil, filmning dialoglari, sahnalari va vizual elementlaridagi muloqot va ma'no qatlamlarini aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Filmida ishlatilgan til, personajlar o'rtasidagi munosabatlar, ijtimoiy kontekst va madaniy elementlarni o'rganish orqali, tomoshabinlar uchun filmning chuqur ma'nosini ochib berishga yordam beradi. Masalan, bir filmida shaxsiy va ijtimoiy muammolarni yoritishda ishlatilgan til va uslublar, tomoshabinlarga personajlarning ichki his-

tuyg'ularini, ularning qarorlarini qabul qilish jarayonini va ijtimoiy qiyinchiliklarga qanday munosabatda bo'lishini tushunishga yordam beradi.

Pragmatik tahlil natijalari kino tahlilida juda foydali bo'lishi mumkin. Ular orqali kino ijodkorlari, ssenaristlar va kritiklar filmning ma'no qatlamlarini yaxshiroq tushunishlari, shuningdek, tomoshabinlarning filmga bo'lgan munosabatlarini shakllantirishlari mumkin. Misol uchun, filmda qilingan dialoglar va ularning kontekstlari, tomoshabinlarni biror ijtimoiy masalaga e'tibor qaratishga undashi mumkin. Shuningdek, pragmatik tahlil yordamida kino diskursida mavjud bo'lgan stereotiplar, gender roli va madaniy kodlar haqida chuqurroq tahlil qilish imkoniyati mavjud. Natijada, bu tahlil usuli kino san'atining madaniy va ijtimoiy ahamiyatini yanada oshirishga yordam beradi, shuningdek, tomoshabinlar va kino ijodkorlari o'rtasida samarali muloqotni ta'minlaydi.[5]

Xulosa. Kino diskursining korpusga asoslangan pragmatik tahlili, kino san'atining chuqurroq tushunilishiga va uning madaniy kontekstda qanday rol o'ynashiga yordam beradi. Ushbu maqolada biz kino diskursining mohiyatini, uning asosiy elementlarini va madaniyat bilan bog'lanishini o'rgandik. Kino, nafaqat ko'ngil ochish vositasi, balki ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni aks ettiruvchi kuchli bir medium sifatida ham xizmat qiladi. Korpusga asoslangan tahlil usullari, kino diskursini ilmiy asosda o'rganish imkonini beradi. Korpus tahlili, til va muloqotning turli jihatlarini o'rganishga qaratilgan tizimli yondashuvdir. Bu usul, kino diskursidagi til va ifoda shakllarini tahlil qilishda muhim vosita bo'lib, kino matnlarining kontekstual va pragmatik jihatlarini aniqlashda yordam beradi.[7] Pragmatik tahlil, kino diskursining ma'nosini chuqurroq anglash uchun zarur bo'lgan asosiy elementlardan biridir. Ushbu tahlil usuli, kino matnlaridagi ijtimoiy va madaniy kontekstlarni hisobga olgan holda, tomoshabinlar bilan kino o'rtasidagi muloqotni o'rganadi. Natijada, pragmatik tahlil natijalari kino ishlab chiqaruvchilari, ssenaristlar va tahlilchilar uchun qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi, bu esa kino san'atining yanada rivojlanishiga olib keladi. Umuman olganda, kino diskursining korpusga asoslangan pragmatik tahlili, kino san'atining mohiyatini va uning ijtimoiy ahamiyatini chuqur tahlil qilishga imkon beradi. Bu yondashuv, kino va madaniyat o'rtasidagi murakkab bog'lanishlarni ochib beradi va tomoshabinlar uchun kino asarlarini yanada boyroq va ma'noli qilib ko'rsatadi. Shu sababli, kino diskursini o'rganish, faqatgina ilmiy qiziqish bilan cheklanmay, balki ijtimoiy va madaniy jarayonlarga ham ko'z tashlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sh. Rahmatullayev. *Hozirgi o'zbek adabiy tili*. Toshkent.
2. N.Mahmudova. *Pragmatika asoslari*. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti
3. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Til va adabiyot instituti. *O'zbek tilining milliy korpusi materiallari*. – Toshkent.
4. Teun A. van Dijk (2008). *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Deborah Schiffrin (1994). *Approaches to Discourse*. Oxford: Blackwell.
6. David Bordwell & Thompson, K. (2008). *Film Art: An Introduction*.
7. V. I. Karasik (2002). *Yazykovoy krug: lichnost, kontsepty, diskurs*.